

ושננתם

בשבילי האורות של תורות
הנגלה והנסתר המשולבים

שבת קודש | פרשת ויחי | י"ד טבת תשפג

אליהו רוזמרין. ירושלים עיה"ק תובב"א

מבט חדש על חג ה'חנוכה' והלכותיו

והבנות סתומות הסוגיא בפרק במה מדליקין
והבנת שורש ענין 'נר' - ב'מקדש שבת וחנוכה'

ויסתעף לארבעה מאמרים

מאמר ראשון

'הדלקת הנרות בבית השם'

את נרתיך והאיר על עבר פניך'. ב: בפרשת תצוה (פרק כז פסוקים כ - כא) 'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, כתיב למאור להעלות נר תמיד, באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדת יערה אתו אהרן ובניו, מערב עד בקר לפני יהוה חקת עולם לדורתם מאת בני ישראל'. ג: בפרשת אמור (פרק כד פסוקים ב - ד) 'צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד, מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערה אתו אהרן, מערב עד בקר לפני יהוה תמיד חקת עולם לדורתכם, על המנרה הטהרה יערה את הנרות לפני יהוה תמיד'. ד: בפרשת בהעלותך (פרק ח פסוקים ב - ג) 'דבר אל אהרן ואמר אליו, בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ויעש כן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרתיך כאשר צוה יהוה את משה'.

שני גישות למשמעות הדלקת הנרות בבית השם

ועלינו להתעמק ולהבין מפני מה נשנה

פרשת הדלקת המנורה בתורתנו הקדושה ארבעה פעמים, וכדי לבוא ולבאר ענין זה יש לנו להקדים הקדמה נכבדה, והוא שבהדלקת הנר ישנם שני משמעויות ושני חלקי מצוה נפרדים,

כל הרואה ומתבונן בסוגיית חנוכה, הן בסוגיית רבותינו הגדולים בעלי הש"ס במסכת שבת בתלמוד המערבי ובתלמוד דבבלאה, והן בכל השתלשלות הענינים במגילת תענית ושאר ספרים, והן בספרי רבותינו האחרונים בשורשי דיני חנוכה בהלכה ואגדה, ימצא תמיהות עצומות וסתירות מכופלות, וכדרכנו בכל מקום, תחת אשר נעמיד תלי תלים של קושיית עיקולים ונפתולים, נברר שורש הענינים בבהירות כפי השגתינו בע"ה, ואז ממילא רווחא שמעתתא בנהורא מעליא ויאירו לפנינו הנרות באור חדש (שורשי הדברים מסתעפים גם להגדרת נר חנוכה במקדש, והגדרת נר שבת, אמנם כיון שהדברים ארוכים מארץ מידה, ננסה לצמצמם כמה שאפשר להעמיד את יסודות הדברים).

ציווי הדלקת המנורה ארבעה פעמים בתורתנו

פתח דברנו יהיה בהתבוננות בפרשיות

התורה סביב מצוות הדלקת המנורה, דהנה מצות הדלקת המנורה נכתב בארבעה מקומות בתורתנו הקדושה, ונבוא לפרטם. א: בפרשת תרומה (פרק כה פסוקים לא - לז) 'ועשית מנרת זקב טהור וכו', ועשית את נרתיך שבעה, והעלה

והכלים ומהותם, וכמו כן ציווי המנורה בפרשיות הללו מסמל את **עצם המנורה ככלי שנועד להאיר את הבית**, ולכך נסמך בפרשת תצוה מעשה המנורה לסדר השולחן, וכמו שמדייקים רבותינו מזה שעיקר תפקיד המנורה **להאיר לעבר השולחן** דומיא דשולחן של מטה שהאדם משתמש בנר כדי להאיר על שולחנו, ועל כן כתבו רבותינו שגובה המנורה י"ח טפחים שזה גובה השולחן כדי שהמנורה תאיר לעבר הנרות (מנחות לד. בדברי הראשונים), וזהו הענין **הראשון** שנתבאר בתורה סביב הדלקת המנורה.

כלי הבית ועבודת הבית

וּפְרִשָׁה שְׁנִיָּה בְּצִוּוֵי הַמְּנֹרָה הוּא פְּרִשְׁת

אמור, שם נתבאר **מעשה ההדלקה** שהיא מצוה בפני עצמה, שאמרה תורה שמוטל על בני ישראל להעלות נר תמידין כסדרן לפני השם, ומהות העלאת הנר הוא **מצות הדלקה והעלאה של האש**, ונמצאנו למדים שבעוד **שבספר שמות** אנחנו לומדים על **מבנה הבית וכליו**, הרי **שבספר ויקרא** אנחנו לומדים על **עבודת הבית** פעולת הדלקה שמתבצע על ידי עם ישראל השוכן בתוך המקדש, הרי למדנו על שני פרשיות בעניני הדלקת המנורה, ועתה נפן ל**פרשה השלישית** שהיא **פרשת בהעלותך שבספר במדבר** שם הציווי היא **על אהרן הכהן להדליק את המנורה**, דהיינו ששם הציווי מתייחד להדלקת הכהן את המנורה, והדעת נותנת שפרשה זו חופפת לפרשת אמור, כלומר שהתורה מלמדת אותנו בספרי **ויקרא במדבר** שיש שירות מיוחד לפני השם בהעלאת אש המנורה, ובנוסף מתייחד **פרשת בהעלותך** לאהרן הכהן ולכל שבט הכהונה שיש שירות מיוחד בהדלקת המנורה **דווקא על ידי אהרן ובניו** (וישנם דיוקים מיוחדים לחילוק הלשונית בפסוקים - והלבשת חילוקי הדינים לפי חילוקי לשונות הפסוקים - ולא נתעכב ע"ז בדברנו כדי שלא להאריך - וראה בספר נר מלך - ועוד רבים).

והרבה מאוד גופי הלכות חגים וסובבים סביב שני גישות אלו. **הבנה הראשונה** שהמנורה היא הכלי המיועדת להאיר בבית השם, ופירושו דכמו שיש שולחן ומזבח שהם **כלי הבית** כך גם המזבח היא כלי שמשמשים בה **שימושי בית** השם, ובמובן הזה הרי שהשולחן והמנורה אכן קשורים זה בזה ושניהם יחד משמשים תשמישי בית, וכמו שאנחנו מכירים בעולמנו הגשמי שהשולחן משמש תשמישי סעודה יחד עם הנר, כן הוא בבית העליון בבית אלוהינו שהשולחן והמנורה משמשים שימוש משותף.

הבנה שונה בתפקיד הנר והמנורה

ה**בנה** השנייה בהדלקת המנורה, היא **פעולת**

ההדלקה לפני השם, מכיוון בזה שציווה האל יתברך שהאדם ידליק נר במקום הקודש כעין הקרבה לגבוה, ולפי הבנה זו אין כאן דגש על **אור הנר** אלא על **עצם הנר** שבפעולת הדלקתו משתלם יופי החיבור של האדם ואלוהים, ויתר על כן שלפי הבנה זו אין הדגש על **המנורה** אלא על **הנר**, במילים אחרות הרי הנר כמה פנים יש בו שהרי נעשה להאיר וגם נעשה לכבוד, והם שני פנים לאופי מצות הדלקת הנר במקדש ושמור לך זה.

ספר שמות וספרי ויקרא במדבר

ו**בלכתנו** בשני השבילים הללו, ניגש להתבונן

בפסוקי תורתנו, ונבוא ונבאר כי בעצם **שלושה ענינים באו ונתבארו בפוסקים התורה בענין הדלקת המנורה**, ויש לנו להקדים ולבאר כי חלוקים הם **ספר שמות לספרי ויקרא במדבר**, כי **ספר שמות** עוסק בציווי הבית והכלים ובתבנית ומהות הבית והכלים והכהונה, לעומת **ספר ויקרא במדבר** שעוסק בביצוע הבית הכלים והעבודה על ידי הכהנים והלויים, וכן בעניניו הרי שבפרשיות **תרומה תצוה** מצוה השם יתברך על **בנין הבית**

עשר מנורות שעשה שלמה

ואחרי שכבר זכינו להבחין בשני חלקי המצוה

שיש במנורה שהם **כלי הבית ועבודת הבית**, נוכל לחלק בין השווים ולהבין שלא כל עניני המנורה בחדא מחתא הם, אלא פעמים שאנו דנים על המנורה מצד **כלי הבית** ולפעמים אנו דנים על המנורה מצד **עבודת הבית** על ידי הדלקת הכהן, ולפי זה נבין שמה שלמדנו בספר דברי הימים (דברי הימים ב פרק ד פסוקים ו-ח) **שעשה מנורות עשה שלמה המלך**, הרי שהוספת מנורות הללו הם מצד **כבוד הבית** שיש בו ריבוי האור, אבל אין כאן הוספה מצד **עבודת הבית** של **הדלקת הכהן**, ועל כן תבין שיש מרבתינו שאמרו בתלמוד בבלי (מנחות דף צט.) שלא הדליקו הכוהנים אלא במנורה שעשה משה, והדברים מתוקים בטעמים לדברנו כי המנורות שהוסיף שלמה הם **כלי הבית** שהם הכלים שמייפים את הבית ועל כן אין בהם מצות הדלקה, אבל הדלקת המנורה הוא מצד **עבודת הבית** שנעשית דווקא על ידי כהן, ועל כן לא היו מדליקים רק במנורה שעשה משה.

נר המערבי ומעלותיו

ולדרכנו נוכל להבין את החשיבות המיוחדת

של **נר המערבי** והלכותיו המיוחדים, כאשר שנינו בתורת כוהנים פרשת אמור (פרשתא יג ז) **'להעלות נר תמיד שתהא שלהבת עולה, להעלות נר שתהא נר המערבי דולק תדיר שממנו יהיה מתחיל ובו יהיה מסיים, ובשעה שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות הוא היה מקדים לפניהם, כיצד נכנס ומצא שני נרות מזרחיים דולקים מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליקים את המנורה בין הערבים, מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה, ועוד שנינו בספרי פרשת בהעלותך (פיסקא א) 'יאירו שבעת הנרות, שומע אני שיהיו דולקים לעולם, תלמוד לומר (ויקרא כד) מערב ועד בוקר, אי מערב ועד בוקר וכו' תלמוד לומר לפני השם תמיד, שיהיה נר מערבי תדיר שממנו מדליק את המנורה בין הערבים, גם במשנה במסכת תמיד (פרק ג משנה ט ופרק ו משנה א) ובמפרשיה התבאר ייחודיותה של **נר המערבי**, ובתלמוד בבלי (שבת כב: מנחות פו:) שנינו **'מחוץ לפרוכת העדות יערוך,****

וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמידת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים'.

בתי מדרש של רבותינו שבספרד ושבצרפת ורבינו הרמב"ם

ורבותינו הראשונים נשאו ונתנו בהרחבה

בפרטי הדינים של **נר המערבי**, ועמדו על סתירות המשניות והברייתות בדיני נר המערבי ותוצאותיה, ואם נבוא למנות ולכתוב תמצית שיטותיהם של עמודי העולם, הרי שהם שלושה שיטות. א: **שיטת הרמב"ן** (שבת כב:) וכל **תלמידיו בבת מדרש של ספרד**, שסוברים שיעיקר מצות הדלקת הנרות הוא בין הערביים, אלא שמכל מקום יש מצוה שיהיה נר מערבי ממשיך ודולק כל היום, ובימים שהיו דולק בדרך נס מוטב, ובזמן שלא זכו לכך הרי שמצוה להדליקו כדי שידלק כל היום כולו. ב: **שיטת רש"י** (חגיגה כו:) **והתוספות** (יוצא עא., ראה מנחות פו:) **והרא"ש** (תמיד ריש פרק ו) **וכל בית מדרשם של חכמי צרפת**, שאין כלל חיוב להדליק נר המערבי, אלא שאם דלק בדרך נס מתקיים מעלת ישראל, אבל אין חיוב כלל להדליק הנר אפילו אם כבה. ג: **שיטת הרמב"ם** בזה נפלאה בעיני גדולי האחרונים שלא הביא כלל בדבריו כל ענינו ומעלתו של נר המערבי.

ארבעת הכתובים סביב המנורה

אלא שמשנתו של רבינו הרמב"ם תתבאר

לנו ביתר הבנה, כאשר נתבונן בדברים שלמדנו לפנינו, שאכן ישנם שני פרשיות בענין הדלקת המנורה שהם שני מצות שונות שכלולים בהדלקת המנורה, החלק הראשון הוא מצות הדלקת המנורה מצד **כלי הבית** והיינו שיש מצוה **בעצם המנורה** שתהא דולקת ונותנת אור סמוך לשולחן מצד המראה המושלם של בית השם, ולפי גישה זו הרי שהאור והמנורה כאחד משמשים את בית השם בכך שמאירים ומייפים את הבית, החלק השני הוא מצות הדלקת המנורה מצד **עבודת הבית**

מערבי התבטאו רבותינו שבבבל (שבת כב: מנחות פו:)
'וכי לאורה הוא צריך' כי אכן המנורה מצד **כלי הבית** בוודאי שנעשית להאיר את הבית ואת השולחן, אבל נר המערבי וענינו שנעשו ביום ובדרך נס בוודאי שאין כאן משום תוספת אורה אלא משום חביבות מעשי התחתונים ולידע איך השכינה שורה בישראל.

בית מדרשו של רבינו הרמב"ם ומצות המנורה

ובזאת נבוא לשערי בית מדרשו של רבינו הרמב"ם, ונבין כי הרמב"ם לא העלה במשנתו ולא פסק בספרו אלא מצות הדלקת המנורה כפי שנצטוונו **בספר שמות** וכמו שבארנו שם מתבטא המנורה ועבודותיה מצד **כלי הבית** שיש במקדש, וכבר העמיד יסודות הדברים רבינו שבבריסק בספרו (חידושי הגר"ח הלוי ביאת מקדש פרק ט), וננסח את דבריו ברוח דברנו במאמר זה שאכן דעת הרמב"ם שעיקר המצוה שבמנורה היא **ההדלקה מצד כלי הבית** שמתבאר בתורתנו הקדושה בפרשיות תרומה תצוה, וכפי שנתבאר לפנינו שלפי זה אין שום מצוה **בעצם** הדלקת הנרות והעלאת האש, שאין בהדלקת האש אלא בתוצאה מזה שיהיו הבית מאיר וערוך עם כליו, ולכך פסק הרמב"ם שגם זר יכול להדליק את המנורה, וכלם תמהו על הרמב"ם שהרי מבואר בגמרא שבת (כב: וברש"י) שאם הדלקה עושה מצוה הרי שיש מצוה **בעצם** ההדלקה, אמנם לדרכנו מבואר שאכן ישנם שני דינים במצות הדלקת המנורה, ואף שאכן מצד המצוה של **עבודת הבית** הרי שהדלקת המנורה בעי כהן דווקא, ואם הדליקו זר לא נתקיים מצות **עבודת הבית**, אולם מצות **כלי הבית** נתקיים בשלימות אף בהדלקת הזר, לפי שאין מצוה בהדלקה כלל אלא בהעמדת הבית וההדלקה היא אמצעי שבביל כבוד הבית, והרמב"ם נקט לפי דרכו שכל מצות המנורה היא בעצמותה ולא בהדלקת נרותיה, אלא שכדי לבאר הדברים יש להתבונן בעוד כמה מפרטי מצות המנורה ואז יתבארו הדברים ביותר עומק.

והיינו שציווה השם יתברך שיהיו משרתי השם **מדליקים לפניו בנרות** לא מצד האור שיש בנרות אלא מצד **עצם פעולת ההדלקה**, והוספנו בזה שבעבודה זו יש מעלה **בכהן גדול** שהוא משרת לפני השם להעלות נר לפני השם, לפי שעיקר העבודה בבית השם נעשית על ידי אהרן ובניו, ובכך השכלנו להבין את הכפילות המשולשת בפרשיות **תרומה תצוה אמור ובהעלותך** וכבר התחלנו לבאר לעיל בדברנו שבכל המצות סביב המנורה והדלקתה יש להתבונן באיזה חלק מחלקי המצוה היא, האם מצד **כלי הבית** או מצד **עבודת הבית** או מצד שניהם.

נר המערבי, ומעלת הדלקת המנורה על ידי הכהן, דווקא מחלק עבודת הבית שבמצוה

ומעתה הדברים מאירים לפנינו, שאכן כל

ענינו של נר תמיד וחשיבותו, נובע דווקא לחלק המצוה של **עבודת הבית** שיש במנורה, שהרי מצד חלק המצוה בהיות המנורה חלק **מכלי הבית** אין שום חשיבות לנר מערבי, שהרי עיקר הענין שידלקו נרות המנורה דומיא דכל בית הגשמי שיש בו שולחן ונר וממילא שאין חילוק בין נר מערבי או נר אחר, כי כל הנרות שווים כלפי גוף המנורה, וכן מובן שאין ענין שיהיו הנרות דולקים ברציפות או בדרך נס, שהרי כל הניסים שהיו במקדש הם מראים על **חביבות** עבודת התחתונים **וריצויים**, אבל מצד עצם מבנה הבית אין מקום לניסים (ובכך בארנו במקום אחר את הסתירות שיש במקורותינו, בין הניסים שהיו במקדש, לבין אין סומכין על הנס אפילו במקדש, שהם שני תפיסות בין **עצם הבית** לריצוי עבודת התחתונים), וגם נבין כי מעלת הדלקת המנורה דווקא בכהן שייך רק מצד **עבודת המקדש** שיש במצוה זו, שהרי מצד **כלי הבית** אין שום ענין בהדלקת המנורה שאינה אלא תוצאה שיהיו המנורה ונרותיה דולקים בהיכל, אולם כיון שיש במנורה **עבודה בהעלאת האש** שייך לחלק בין הכוהנים שהם העובדים עבודת הבית לבין שאר ישראל כמובן, ואכן בנר

המשך יבוא בשבוע הבעל"ט